

Малкылары жигиттери

Совет Союзу жигиттери

Байсолтанланы Алим.

Уммайлыны Мукажар.

Келеметланы Шохойун.

Атоланы Салих.

Чыгырланы Шамкыс.

Залиыханланы Михаил.

Тетулыны Шамшудин.

РЕСПУБЛИКАБЫЗНЫ АЙНЫУНА УЛЛУ КЫЙЫН САЛГАНДА

«Халкыларыбызны бек кючлю кыулукчуларындан бири...»

Тюсюкню таукел жакчысы

Россейде Романовлары патчах таларындан тайдырылганларында, дуния терк торкоруна башалды. Шамп Казакада миллет, жер эм кылура пропараны тамаларга онг чыгады. Магомет Терх халкылана 1918 жылда 16-чы февралдан 15-чи мартха дери барган экинчи область сьездеринде малкыр делегацияга башчылык этеди. Мында тауланды жер бля байлымы пропараны таммалууга бир атлам этдирген «Жерни социализациялану юсюндөн» закон кыабил керюлгенди, аны Эней ул бек магыналыга санагыланды.

Сьезде Терх область РСФСР-ни кыуаунда автоном республикага саналганы юсюндөн оную этилгенди, торлю-торлю миллеттени бля партияланы келечеринден коалиция правительство кураплаганды. Энейланы Магомет да арн киреди. Андан сора да, аны жерчилик бля байлымы кыуаран маганаылы секцияга айырадыла.

1919 жылы ахырында Кавказ край комитетни буруу жер Дагестан юнга парти эм совет ишни бардырып оную эмда денкичиликке кыажуу партизан куорешге башчылык этер ючюн барды. Сормешлеге кыаташды, агитация ишни да бардырады. 1920 жылда уа анда курулуш ревкомуну членине айырылады, алгач халкыга билим беруиню бөлюмюне, артада басма бөлүмгө башчылык этеди, андан сора председателини орунбасары болуп ишлейди. Ишканы журуктары, тауланды адет-төрөлери, халкылары араларында жүрүптөгөн кыумук тили да билигени анда не торлю кыйын ишленди да терк тамаларга онг бергенди.

1920 жылы жайында Энейланы Магомет Нальчикке кыатады эмда Нальчик ревкомунда билим беруиню бөлүмюне башчылык этеди. Бу иште ул уллу кыйын салады. 1921 жылда РКП (б)-ни Нальчик округуну органдарында ишти курады. Ол кезинде ул ул кыйын, бир-бирде уа ыспасы-босорюе болмаган иште саналганды. Партияда нөгерлери аны аныгаламан кезинде да көп болганды.

Малкыр округну таматасы

1921 жылда Нальчик округ эмгө бөлүмгө кирди. Кыабилде Малкырына Га. Ала акиси да Туа республикага киргенди. Ол иште Эней ул да уллу кыйын салады. Малкыр округу Советтерини биринчи сьезди аны окриполкомну председателине айырады. Ол жыл апрель айында Туа АССР-ни Советтерини урядитель сьездин-

Энейланы Магомет.

де Магомет Советтени Туа Ара толтуруучу комитетине эмда РКП(б)-ны Туа об- ласты комитетини членине айырылады, Малкыраны экономикасын эм кылура- сы айнытууну пропарасына эччи эс бурды.

Кыабарты-Малкыр 1922 жылда бириккенден сора, Эней ул ол иш тап кыуарып барып ючюн, ючюн-кыуарыну амай, кыаты куореште. Аны автоном областны Ара Комитетини председателини орунбасарына саладыла. Совет курулушуну пропараны ол, хар заманда болуучусуна, кыюлга кыаты алады, халкыга бек алгач билим керек болганын, аны салтуу ючюн кыабартыну маганаылыгы аныгалап, жарыкчандырынуу, саулык сакталуу органдарын кыуаруга артыкда уллу эс бурды. Ол кезинде Энейланы Магомет Север Кавказын халкыларыны келечерини араларында бек биллими эм кылуудан да келген кыуарыл башчыладан бирлери болганды. РКП (б)-ни Юг-Восток бюросуна жиберилген документтерден биринде аны 1923 жылда жазылган партиа характеристикасы барды. Анда былай айтылады: «Башка жерли халкылары бек кочло курулуучуларында бири...»

Чеченлик школгач сабийлерин жапанда аны ючюн итгенди

1923 жылы ахырында РКП (б)-ны АК- сыны Юг-Восток бюросу Эней улуну автоном Чечен облыстык жибереди: анда ол эки жыл ишлейди, РКП (б)-ны Чечен облыстык кыуару бюросуну секретарына айырады. Анда партиа иш артыкда кыйынга саналганды, болганы да алай эди. Алай тюз жол табарга, аны жашауда бардырырга таммалган иши маганаылы болганына чекиси ияналуулугу, ол кеси оную этген адамга кыабилде да себептик этгенди. Актылыгы, таза ниетлиги,

эслиги, адежлиги ючюн да Чеченде аны уллу ючюн бля айтангыны толюго- не башталаны иянадырып, ишин алай бардырганды. Адамны ол ышталары а Кавказда не заманда да сыйлы кергенди.

Эки жылы ичинде ол бир да болмагына көп зат этгенди. Партия организацияланы биллими кадрла бля кергенди, шахарда нефть чыгарууга чечениле да кыатышыр, усталарны хазырлап ючюн, бир кыуару мадарат этгенди, школга, больницалар салдырганды. Аны башламчылыгы бля Грозный шахарда таулу кыызлагача школ-интернат ачылганды. Чечениле ол школга кеслерини сабийлерин жаланда аны Эней ул ахканы ючюн итгенди. Ол алгач аманлык кыломегенине апа толуп ияна эдиле. Даражасы бек бийик эди. Кыарты, жашы да суюганды аны, анга журмет этгенди. Ала аны башчыныча, кыулукчунуца угтай, шу- елхырача, кыарындалшырача кергенди.

Москвда окчу

1925 жылда декабрде Энейланы Магометни Москвада Коммунист академияда марксизмни эмгикчильк курсларына жибереди. Анда ол фило- софияны, марксизмни классикерини чыгармаларын, историйны, политэкономияны кыабил окуйлу, француз тилин игилдендири, немис, инглиз тилге юйренди. Арта ишинде хайырларын мурад бля биллимин вьадоргенлей турды.

Курсланы бошагандан сора Дондагы Ростовда партианы Север-Кавказ крайкомунда жибереди. Анда аны край миллет Советни председателини орунбасары эмда жууялы секретарына саладыла. «Революция и горец» деген журналы Дондагы Ростовда иш да баялмалы редактору Ислам Кара- чиди аны ююргөндөй жаны жагыла: «Бизни, аны таныганын, артыкда бек а бу тизгинлени жагган адамны, не зат сей этдиргенди десеюзи, аны културасыны, политика биллимини тохтатуу вьотелери, аны иш сынуулу дайында байлыклары барганын, аны намыслыгы, эслиги, революция иши, партиа иште, ишчи классыны, унуку- жан халкыны сейирлерне кертичилиги уа ким да юлюгө алырга эдиле».

Зарлыкны уу

Магометни бек көп этер мурагы болганды: крайны тап халга келтирге, аны экономикасын алырга юксө эс салырга. Ол дунияны торлендирге, аны бютон иш этуиге юлпюшкөн кыошарга суйгенди, алай этпозлыгына багынды. Игилге, аны кыуаратпагы иянагандылай кыабил адам эди. Алай жашуу ол сунганча болмаганды, анга жан аруутмаганды. Дуняда

зарлык, огурсулуук, кезбау, аманлык сакланганды. Аны да болгача дундыла душманлары, зарчылары да. Магометни толюк, кертилик тохташырына ишектини кючлене башалды. 1928 жылда 27-чи августта ол ажимлы жоюлганды. Жашуа анга сынаган кыабилкылыгы алында ол бир заманда да тобукуланганды, ёлмю бля бетден-бетге эа тюбюмөгүндү. Алай бир затча чыдамаганды: биллимсиз, бетсиз адамланы хорлаганларына.

Энейланы Магометни инсанлыгыны, жашууну юсюндөн кыабил бир айтып турсанд да, көп болуук тююлюкдо. Аны юсюндөн жазылган а бек эа этгенди. Ингушулу литератор Ахмед Малсыгов анга «Звезда анд Эльбрус» деген повестин атаганды. Ол басмада эки кере чыкканды У.А.Улиговну бля Д.В.Шабвени «Ала Совет власть ючюн куорешгенди» деген жыйнакчыларында аны юсюндөн кыска очерк барды. Дагында бир-эки статья чыгарылганды.

Чекиси даража, жарык фахму

Жашуу кыска болганылыгы, ол көп зат атпаганды. Магометча адамла азыдыла. 1920 жылда Востокчу халкыларыны Бакуда бардыргылан биринчи сьездин делегацияны айырылганды. 14-ию декабрде анд 27-чи делегаты бля бирге РКП (б)-ны АК-сын Политбюросуну жыйылынуна чыгарылганды анд. Анда Ленин сөлөшөгүндү, СССР-ни Советтерини 2-чи эм 3-чю сьездерини делегаты болганды, аны арн Чечени партиа организациасы жибереди. 1924 жылда РКП (б)-ны 13-чю сьездине кыаташканды. 14-чю Битеусоюз партиа конференцияны делегаты болганды, СССР-ни Ара толтуруучу комитетине членге кандидаты айырылганды, партианы Север-Кавказ крайкомуну членге болганды. 1925 жылда 28-чи стрелковий тау дивизионы 62-чи стрелковий полкуну 1-чи ротасыны сыйлы кызыл аскерчиси деген ат аталганы уа аны халкыны арасында сыйы-намысы юйюргөнине шагатылык этеди.

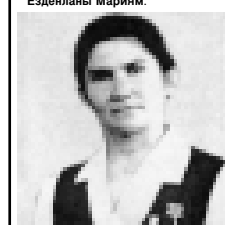
Магомет фахмулу адам болганды. Ол «Интернационалы» малкыр тилге көнүргөндү, малкыр тилин алфавитин кыуарганды, ол 1924 жылда басмаланганды алай. Алай этпөт өлкө кетмесе эди, андан да көп зат этпөгө болмагы эди. Жашууну ахыр жылдарында ол математикага, техника иш- мулга уллу эс буруп башлаганды, гражданд инженерлени институтунда окуурга умуг этди. Не мееттү, аны көп мураглары толмай кыабилганды. Болсада аллай кыска заманга алай бир иш этпген бир адамга асыры көп окуянда.

Малкылары жигиттери

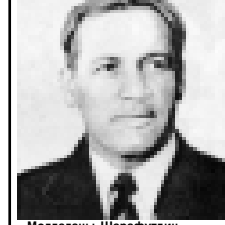
Совет Союзу жигиттери

Езейланы Марим.

Уммайлыны Фазика.

Моллаланы Шарафуддин.

Жангоразланы Ибрагим.

Оюмну, сёзюню эмда ишни бирлигини юлгюсю

Бир адамда тол халкыны ишанла- ры-актылыгыны, тьезюмлюню- ку, халап журюмдөр эм кыломегени мую бар эселе, ол Хутуланы Исхакны жашы Ханафийди. Кыадар анга эр киши ариулукунда да, халапкыны да, уллу биллими да, политика усталыкыны да кыызганмай бергенди. Аны жашуу жолу кыйын болган эсе да, биеу алып айтканда, жашуу сейрилик эди, уллу жетишимден, хорламадан да бай.

1958 жылда Хутуй улуну КПСС-ни Кыабарты-Малкыр обкомуну секретарына эм бюросуну членине айырады. 1961 жылда ул ол республиканы Министрлерини Советини председателини орунбасары болуп ишлен башалды.

Идеология эм социальны сфера бля байлымы кулулукулда аны политика жаны бля актылыгыны, кыуарыл кулулукунчуна жуертиги тол хачыкчанды эмде. Ол ишчи уста билгенди, тери да адам эди, оюмлай биле эди, шарт пропарлага кыарганда, кеси айтканы бек кыаты куорулауу эди. Халк аны ким болганын да билгенди, суйген да этгенди, республиканы Баш Советини депутатынча барганд да эте эди.

Ол кеси да торлуу коллективде, колхозда, советинде, председателине ялада терк-теркуу эди, халкыны артыкда жаш тьезюно, алында дайы да сөлөшөгүндү. Октай, ишлей билгени жаш тьезюно уа, кертиси бля да, бек жараты болганды. Илгуну, кулулуларыны, саулык сакталуу шьенда да республикада ишлен турган, атлары айтылган келечеринде жашууну кенг жолуна чыгарууга болушуп турганын киши эди. Шекертери аны унутмайдыла, бир заманда да мурагыны тьезюлюде, тамата тьезюно юсюндөн сьез барса, аны атын да эсгермей кыюймайдыла.

Есюмлю, аруу санын, гирчи эди, кыармадысы окуна огурну эселе, тьезюлу эди. Бет сыфаты уа ол айтканында арта турмаганы, кочло адам болганына шагатылык эте эди. Кертиси бля да, ол аллай болганына уа аны ишлери да шагатылыла. Ол кезинде курулушланы планлары, социальны, култура маганаылары болган объектени ишлеуно ахна бля жалчатуу да бек алгач Госпланды.

Онган солга: Хутуланы Ханафий, Чабдарланы Борис, Михаил Мамахов, Ондан оюмга: Хутуланы Ханафий, Михаил Тьезюлюде. 1987 жыл.

РСФСР-ни көп министрстволарында бля ведомстволарында сюзюлюрге керек эдиле. Хутуй ул бек иги биле эди республиканы социальны сферасына не керек болганын, проблемаларын да.

Хар ишчи юсюндөн кесини эччи оюму да бар эди, аны кыорууларга да хар заманда хазыр эди. Кесини оюмларыны ачык, ким да аныларча айта билгени, шартланы тап тьезюно эм башкалары да иянадыра, кесини журюте билгени бля келени кеси жанын этмочу эди. Ол бийик кылулукулда ишлеген ул чинювчилери кабинетлерине тьезюгьчсы кирип да болганды. Ма аны ол ышталары, адамлыгы республиканы оюмчу курулушунда ишлеуно маганаылы, кыабилде да этп турганды.

Ол партиа эм кыуарл жумушланы илму-излем ишле бля бирге тамалга барганды. Кертиси бля да, кыабил, илму маганаылары болган жарыкчандырыу, Улуу Ата журт урушуну кезинде халкыны зор бля көнүрү, исторя илмуу исторясы, жангы эм бек жангы кезинде Кыабарты-Малкыр Республиканы културасыны исторясы дегенча темаланы ачыктуу бля куорешгенди.

1973 жылда Кыабарты-Малкыр илму-излем институту Хутуй ул башчылык

этп тьезюргенди. Хар не жаны бля да ахшы билли болган, республиканы жамауат-политика эм илму жашууанда аты айтылган эм да, республиканы Министрлерини Советини Председателини орунбасарына кыуаруунда ишлеп турганын, илмуга кеси ыразылык бля кьген эди. Институту директору, уста илму коллективини кыуаруу, илму-институт ишлени кенг эм теория халда бардырырга онгла беруиню кесини баш ишлерини санаганды, баш борчун а исторяны, култураны эм экономикасын пропарасына, бек маганаылы ишлени тыгызлы бардырууда кергенди. Ишчи сейирлерин куоруулай, аны жамауатчыл хайырлыкчаны аныгала да билгенди.

Аны илму-кыуару ишлерини бек маганаылысы кадрланы юсюндөн тохтатуу кыабилганын, бийик усталыклары болган специалисттени хазырлаганын санагача болушкучу. Ол иште да жаш адамланы чакырууга, курутуугу хар заманда тьезюу эс бурганды, артыкда Москваны, Ленинградны, Дондагы Ростовну вузуларын да окууну бошаганды. Кыабарты-Малкыр кыуаруу университетте билим алганын.

Ол директор болган жылда (1973-1988) институту коллективине бек

көп жаш специалистте кыошуган эдиле. Аны тилге бля алы хазырлауга СССР-ни Илму академиясыны баш илму уржденилары, кыуарыны атлары айтылган вузулары болушкучу. Аны хайырында институт уллу болмаганы тинтиле бардыруудан, статья жазуудан эм билдирюуленген коллективни жарыкчандырып жаны бля ишчии кыабилтени көтүргөн, аны бля бирге республиканы исторясыны, филологиясыны эмда экономикасыны маганаылы проблемалары таммалууга себептик этери, уллу монографияны жарыкчандырып жаны бля илму ишлени тематикаларын кенгиртуу эм узаккага созмай басмалуу Кыабарты-Малкыр илму-излем институту ага журтул илмуда кесине тьезюу ишчии алырга болушкучу. Аны алайлыгына кеси кийи уржденилары арасында биринчи болуп, 1976 жылда ол Север Кавказда алчы илму арападан бирине айлады.

Аны коллегиялары, официалды халда болса да, илму-излем институтуны директорланы корпусуну дуулашсы лидерине санап болганды. Ол даражыга жетер ючюн а, уллу куурау хуерлиден сора да, уллу адамчык да, жерге халкылык да, хар кимге болуша билуулук да керек эдиле. Ол шартла барысы да аны юсюндө болганды. Аны илму ишчи кыуары, аны бля бирге тинтиле да бардыра билгени бек кыабил проблеманы кыабилмай таммаларга болушкучу.

Озган ёмюрно жетимишчи жылдарында ол Кыабарты-Малкырда култура курулушуну баш ишлерине эс бурганды эм аны алгач аспасына да тини кыабилчаны. Аны себептик айткыган тема Ханафий Исхакхочини монографияларында бля статьяларында жер алып тохташканылары сейр этерча тьезюлюкдо. Кесини «Совет Кыабарты-Малкыры социалист културасыны куруууну» эмдуну монографиясын ол, доктор диссертациясына, Москвада курууларганды. Уллукууу,

бек алгач уа проблематикасы бля ол монографиян келгени сейириндиргенди. Куурау ара исторяны журналда окууна анга кч рецензия басмаланганды.

Кесини жашуунда, тьезюно айтканда уа, творчестволу кезинде Хутуланы Ханафий 6 китап, 200-ден аспам көп планын тинтиу статьяла жазганды эм басмалганды. «Малкыр халкыны исторясыны очеркери», «Кыабарты-Малкыр АССР-ни исторясы» (эпитомулуку), «Север Кавказын халкыларыны исторясы» деген иянакчаны редакторланы кыуарууларында болганды. «Кыабарты-Малкыры аскер махтаулуугу» деген 5-томлукуну, «Адыланы халкы жырлары эм кыоюз согуулары» деген, Москвада басмаланганд 3-томлукун, «Кыабарты-чечен тилин сьезюлюк», «Малкыр-кыуарач тилин сьезюлюк», «Кыабарты-Малкыры жангы курулуш бля бардырылган жерлеринде археология кыазуула» деген 3-томлуку эм башка китапланы чыгууларына себептик этгенди.

Аны илму эм жамауат ишлерине кыуар уллу багча бичип, «Сыйлыкчаны бөлгөн» ордөн эм «Жигер урууну ючюн» майдад бля сауга- багычаны. Ала аны сора да, ол РСФСР-ни эм КымАССР-ни Баш Советтерини бля правительстволарыны Сыйлы грамоталарыны тийли болганды. 1985 жылда уа аны илмуу эм култураны айнытууга салган уллу кыйын ишчии кыабилчаны кьчөн эди, кулулукучусу» деген ат атпаганды, 1998 жылда уа аны Халкыла аралы Тюрк академиясыны академияны айырган этгенди.

Солуга кеткенде да, илму бля кочу раштерини кыабилганды, республиканы политика жамауат ишчии тьезюу болганды. Статьяла басмалганды, эсгериле жазганды, илму конференциялага кыатышып турганды. 1992 жылда Элиста шаары ретроспектив тьезюно халкыны битеусоюз конференцияларында Хутуй ул сьелширге тьезюуна чыкканында, алгач, ерге туруп, анга кьлте созулган кыарса бля тьезюен эди, алай бля зор бля көнчюктөгөн халкыны битеу дуняга беглими этген ишлерине багча бичгенлерин билдирди.

ИСКУССТВО

Сахнабызны патчахлары

«Российи халкы артисти» деген даражалы аты жортолоткон бизде ийген болсактыр - айтылгыч балетмейстер Улашбайны Мутар (1923-2005 жж.), экинчи актёр Кючюканы Магомат (1919-2006жж.) эм болбул устуку жычы Куубайыны Людмила (1942-2010жж.).

Сахна тауруу

Мутай Каабарты-Малкыра, Ингуштин Республикасы да халкы артисти, бичи республиканы Кызыл саугасына да таарыты эди. Гитчелден бери тегенеп, сыйга-намыска, халкы журметине да тийишли болган таулу жаш. Жети эгеничи жаш кызындары эди ол.

1923 жылда ВКП(б)ни Каабарты-Малкыра обкому бля облсполкому окуму шахарыкка миллет тапсууле-...

жыланы ичинде ол тапсуону байрам кырай эди - ишине алай жычы-кычы бля берилген эди ол. Озган өмнорно 80-чи жылда да жетилде, заман да торленди. Бир кыуум милетини хатасындан Мутайга да сойген ишандан кетерге тошду. Ол кезинде эстегирге соймонго эди ол Тегенде айтылгыч устакы ишис кылады. Алай, насыкты ол кезинде «Балкария» фольклор-этнография ансамбли курауу эди да, Мутайны ары чакырадына. Бу коллективни жараштырган Куубайыны Мутар да ыраза эди аны бля ишлер.

90-чы жылдан башлап 2005 жылда ахык кыноне дери Мутай аны башчы болуп турду. Чыгармачылык ишине ага чеклену узагылыклары да чырмаулык эмгегенде, бек коюбичи таарытыла окуму аны сойгендиле, дуннун жер-жерлерине аны фахмусны баш ийгендиле. Ол тапсуону сейр дуннун ишленгенди. Она бля тапсуу композициялык кураууранды. Аны бля артистердин аны сыйлы болмаша келгендиле.

Улашбайны Мутай Каабарты-Малкыра халкы тапсуу искусствону айтыпкан, жангыртыкан, аны профессионал даражага жетирген адам эди. Ол ишчил эди кеси ишине. Ол биттеу да Кавказын өхтөлмүгү, ий-нагы да эди - сахна тауруу.

Кёкөк жетген белгиленилик

Кючюканы Магоматны атын эшиткенде, халкы порен өрге туруучу эди, кёкөк жарый эдиле. Бюгонюкюде Жангоржаны Мажит аны ызы бля барганын кыш, чаманы, жаракчылыкны, актёр усталыкны андан да бийикте көтөргөн кууандары бизни. Халкыбыз да, насыкты, соймектеги бля тийишли сый-намыс бере келди алай жакырлыктары.

Кесими жарыу бля адамганы мурак этерге арталында соймөгениде, башкалгач болушанды аны. Алай берген улуу фахмуу бля республика-бизине жамауатын угуй, саулуд да Шамал Кавказын да кууандыра келгенди Магомат. Чамы актёр кылайы бир сейри болу таба биле эди, торло-торло сыфатланы курай, жигиттерини кырыктары кылай тоо эм керти кырыкты биле эди! Аны Карачай-Чекерде, Дагстанда, Татарстанда, Кавказстанда орта Азияда да саклауандыла - алай сие эдиле кырауучу аны оюнун.

Алгандан окуму бам эди ол ойнарды спектакль жетишилми болуп «Балкария» Францияда фестивалга эшитирге деп келе эди. Улуу артист Кючюканы Шабааны жашы Магомат даражалы алай бийикте жорто-

Кючюканы Магомат

Алай бля Совет Союзу заманында окуму РФ-ни халкы артисти, профессор Куубайыны Людмила дуннун, сахна халкы жыр айтуудан бийик билими болган артист жок эди ол. Ол консерваторияны студенткасы болган заманда окуму Саратову те-левидениасы «Танышыгыз, Куубайыны Людмила жырлайды!» деген жарымсагытылык фильм баш-дырган эди. Алай сыйлы ол кезинде кызыралда белгил артисте окуму тийишли болмаша эдиле.

Нальчикке келгенден сора бир ауукдан ол, кесине энци бригада курап, филармонияда 30 жылында ишленгенди. Аты бек кенг айтылган эди. Битусоко конкурста 490 жырыны арасында биринчи жери да аналганды таулу кызы. Кавказ, узбек, кыргыз, таджик, козгай, кыумук, украин, болгар, орус эм башка тилде ол бек ары жырлаганды. «Бек а мильсар жырыны оюмем» - деучо эди ол.

Бир нёнча жылы Людмила «Балкария» кызырал фольклор-этнография ансамблинде башчылык этгенди, аны сойлерини жетича кысуулай эди. Арт жылда уа профессор Куубайыны Людмила Искусствонун Север-Кавказ кызырал институ-тунда ишленгенди. Билими соталарынды кызыганмаганды, фахму-

лю жашына не кызыны керос, аны окуму чакырылганды, к солгундан келгенине болушанды. Булуз ауазлы Людмила фахмуу бля мигиле бля адамганы келерин жарытканды, ботонда Жетелданы Мустандыр бля Байжигулан Алмидини Эмексулданы Тавсиганы сёлери не кер жазганы жырларна а жамауа-тыбыз аны ойогенди. Энди ол кылай жыр айтырчы болуп деп саклауучу эди халкы уа. Аны жарык жулдуз эди, мигиле сай кыадада, жарык-жарык, кел өмнорини жанганай турдукту, Алах ай эди.

БИТТИРЛАНЫ Аминат.

Ол дайм да миллет сахнабыз-нын жарык жулдузу болганай кылайы - жоркочени жарыта, кыуумк кептире биле эди актёр.

Булуз ауазлы жырычы

Бизни малкыраы тишируладан жананда Куубайыны Куубадийни кызы Людмилага берилгенди «Российи халкы артисткасы» деген даражалы ат. Ол малкыра халкыны профессионал жырчыларыны биринчи телосондун эди. Озган

Куубайыны Людмила

бюмюрно 60-чы-70-чи жыллары бизни миллет культурабызны искусствобууну көтөрөлгөн кезуию эди. Людмила да ол заманда келген эди профессионал сахнага.

Кыашататуучу кызы алгач медицина училищени сайлап, ары окумура киреди. Мында окууй тургандай, Москвада бардырлыган торло-торло Битусоко жыр конкурсулга кытыша келгенди. Хар заманда бизини жерни алып турганды. Училищени таускандан ары, бир жыл ишлеп, ол Саратовтагы консерваторияга окумура киреди. Анда ол халкы жырыны айтууда усталгырны көргөзтөдү.

Ол жылда властью кырыкчы бар эди. Бир-бир адамга, кызыралга кыш жубу бардырлыган агитацияла алданды, торло-торло аманлыкчы кыуумалгыча кышуула эдиле. Аны кебиске бля Келет аныгылауу ишле бардырганды, аман-

Батырлык эм адепчилек

Халкыны сейри - аны сейри эди

Биринчи дунья уруш башланганды, ары бардыр-гы бля тийреде кыабарты полк кыраулады. Аны санында 75 таулу жаш да бар эдиле. Алайда биринчи Улаш улу Келет кыраулады.

Ол, австро-венгриялы аскерле бля бардырлыган кызы сермешлеге кыатышып, чынтты кишилги кырызтоп, кел сыйлы саугалагы тийишли болганды. Вздону да командир эди. Эки жыйрмага жууук адамга башчылык этгенди.

Улашдан кыайтханда, аны кыорөгениде Георгий Жорну Юносо жыйтырай эдиле. Бялайда эсигизге салайык, ол орданин төрт даражалы патчах аскерини жигитине саналгандыла. Биринчи дунья урушунда бля сауганы барысы да алгандан малкыраы жашлардан жаланда Эфендиганы Аслан-Алий болганды. Юн даражалы командир Гелестанганы Кёккёз бля Шахманланы Алий-Солтан алгандыла.

Уруш бошайтыгы революция башланганды да, Улаш улук кыуумк элтингенди. Кызырауу кыуумк элтингенди. Кызырауу кыуумк элтингенди. Кызырауу кыуумк элтингенди.

1918 жылда, көз артын-Кавказдын кызыралында нунда 500 таулу жашдан аты аскер кыраулады. Аны Улаш улук Келет бля Икендерларны Ибрагим башчылык эткенди. Андан сора да, Келет таулу жашына биринчи аскерле бля Моздокну, Ингуштинаны, Гитче Каабартыны жерлеринде сермешлеге кыатышканды.

Аладан сау-саламат кыуулуу оюну жайышкандан сора жангы жапуу тамырландырырга битеу кююн садыла. Аны куруу хуерни, халкы тоюн кыайгыруулугу власты токташканды сора бектоо бек ачкылынганды. Ариве документтерде жазылганды кере, 1920 жылда ол Малкырада ревкомуну председатели болуп турганды. 1921-жылда бек ачкылынганды, он милицияны начальниги эм областны ич управленисны заведующисини экинчиси.

Ол жылда властью кырыкчы бар эди. Бир-бир адамга, кызыралга кыш жубу бардырлыган агитацияла алданды, торло-торло аманлыкчы кыуумалгыча кышуула эдиле. Аны кебиске бля Келет аныгылауу ишле бардырганды, аман-

Улаш улук Келет

адамлга, тоз бардырлыган кыуумкыла бля бир заманда айтырга ол артка салмаганды.

Төрт жыл ишледи Келет бу кыуумка: Каабарты-Малкыра элдерине ара молке кырауылда. Мал, мюлк ёдоруоюе ала уллу жетиле болдурулда. Кызырал аны иштерине бийик багза бичи. 1924 жылда Каабарты-Малкыра Пеннини ордени бля саугалганды. Алай да, республиканы облсполкомуну председателини да анда кызылчы келди. Ол заманда Келет ВКП (б)-ны Каабарты-Малкыра обкомуну, Север-Кавказ крайкомуну, край исполкомуну, СССР-ни ВЦИК-ини члени эди.

Болсада бирде, не келп кыайын салсанд да, жабуу болгычтыла. Дагында ол замандада кыуумкыла халкыда намыслары-сыйлары кепорюе болушкан адамганы соймектеги кыуумкыла да эти кеспелерден кенгирек турандыла. Кесперин жангыз не этерге илгендиле, патчахла сунуп кыой-гандыла. 1934 жылыда кыуумкыла бля обкомуну борооуну жыйылуунда Улаш улук, кыуумкыла кетерип, эл-мюлк улурваленины начальниги эм областны начальниги болгонды.

Алай «Кара чёлте» тошун адам бир кыыйлык бля кыуумкыла. Анга дагында кел көрө абыра-сюрюше бардырты тошун.

1938 жылда биринчи июнда бардырлыган жыйылуунда да Улаш улук кыуумкыла кетереди. Аны бля байламты бюрону 78-чи номеришчиле, кызырал башы кызылчы: «Высесты Улашбаева Келет а из состава членов обкома и кандидата в члены бюро обкома и из явров ВКП (б) исключили по делу о контроле оппозиции, буржуазно-националистической группы, возглавляемой Келетом...»

Этэй бля, 1935 жылда жалганду бля Келет туулады. Алтай жанында тутмакыда турганды. 1938 жылда анда илгенди. Мы алай, халкымыз кочул жашы эдиле. Казасы тутуугу кетти, ала журтуна термиле, узак жердеде жоюлганды.

Келеттин төрт кызы бар эди. Ала бирде жерде тоу юкюкчү кыуумкыла жашы эдиле. Сабийлерине ат аларны юсюнден кел кертти, ич хаварна айтышканды. Аныча, халкыны сюрюге анга кертиле болуурга юйреткендиле. Тууакчылары бюгонюкюде республиканы шахарларын да, элдеринде жайыдыла. Кыарт аттары бля хар заманда да болгоненде бля Юсман-АЛИНЫ Хыйса.

Тепсе, «Балкария», тепсе!

Куубайыны Мутар

Кыайталаны Исмайыл

Хар тауруу жорөгениде бар оюму, бгыталы эм хычыну эшитиле-ди «Балкария» деген сөз. Хар жар жыры устакунун. Бормыз да союбу аны ойнорун, чагарын, деменили, кючю болуун, аты дуннуга айтыларын. Бир-эки жыл мындай алгы белгилегени ансамбль кесими 20-жылгынын да.

Айды да. «Балкария» сөзю эшитсөнг, бек агты эсиге айтылгыч балетмейстер эки хорорар Куубайыны Мутар тошоди. Ол халкы тапсуу-лени жыйышдыры, аланы хар кыш-мылдуларна керге, илму ишле жашау, ансамблин репертурын алай курауанды. Ол халкыны кертичи, уллу соймекти болганыны шардыла. Тапсуулерибиз бля байламты бир нёнча китап да басмалганды:

«Древные тайны карачевцев и балкарцев». «Карачево-балкарские народные танцы». «Карачево-балкарский свадебный обряд». «Карачево-балкарская этнография и символика» эм башканы.

кызыралда бардырлыган фольклор фестивалыга кытышып, атын мактау бля айтырып келди. Францияда, Италияда, Голландияда, Тюркде, Кавказстанда эм башка тыш кызыралда кышкы кырабга тошогендиле аны. «Браво, Балкарин!» деген кышкыра эдиле кырауучу төпсүмөгө фламуларына бисорюенгерин билдире.

Москваны бек даражалы сахналарында уа кылай ары тошогендиле артисттериле. Бек ал жылда окуму «Балкария» Францияда фестивалга кытышкан ансамблин арасында алтын коронгага да тийишли болганды. Фестивалны президенти Даниял Куштир Култура министрствобуга бек ыраза болганына кылауу жорөгениде. (Улашбайны Мутай ол писюмону манга кырызганды эди). «Балкария» ансамбль бля ишлерге хар заманда да ыразыбыз, деп алай жаз эди Куштир.

Тюркге, Италияга, Испанияга, башка жерге да бек сойкөн чакырадыра коллективни. Ал жылы - келенину, не кыыйныкылыны да хорлууну жылары эдиле.

рис эм башкала болмаганды ары тепсегендиле, фахмулары бля мигиле бля жоркочени жарыта.

Тиширулары арасында уа Теммо-ланы Фатиматча кючю тапсуучу болмагыны бамды. Дагында былайда «Балкария» куураулан жыл ол, Албаярдагы фестивалга кытышып, анда биринчи алтын коронаны алганды эсте тошорейт. «Бек ары кызыра деген конкурста уа Токмуланы Марина хорлаганды эди.

Ансамблини жырчылары Газаланы Алим, Мускуланы Руслан эм Жанатайлыны Салик а дайым концерттеге кытышканды, аны кыуат бер, көпленди жарыта. Жыр бля тапсуу бир жолда барса, андан ары, андан сейрлик зат а кылай.

Ансамбль бля нёнча адам кезигеуе башчылык эте келгендиле. Очон жылдан атыганды аны директор Энеиланы Магомат болганы уа. Анга улук ыспас этерге тийишлиди. Кызын болумлга кыраамай, ансамблин ишледеди, хар неси бля да жалгыртыгы кореше.

«Балкария» - халкыны бетиди, тамблагы кюно, аны атын айтырлык» - дейди Эней улук. Кеси да ол ан ансамбль курауулары бери ишледи, ал жылда - тапсуукоо, артыда уа - айтышканды, таматарындан бери. Ишине хар нени жи-жигине дери биледи, хар нени усту кырады. Аны ху дождестову башчысы Куубайыны Ха-

сан бля, ала бир бирни ангылай, бирини ишлендиле, насыкты.

АБДУЛЛАНЫ Аминат.

БОРЧУН БИЛИУ

Уста экономист эм партия ишчи

Урушдан Муажир тууган эми Кыашхатыр бир кёзо бля кылайды. Аны, эгелери да жылдыла. Алай, не болса кылай болуучу кырауучу болдыла. Анысы Гошхан ич халпарны айтырга кышуулагы да чарды.

Фронтан кыялуу болуп койтотенди. Мал ордуну тазартмады. Аны Нальчикке чакырып, партияны обкомуну инструкторна салдыла. Кыурау ишле айтыртыла кырауучу болду. 1941 жылда, көз арзызыгына бля фронтка кеттичи, жарыккандырынуу наркомуну биринчи заместители болганды.

Кыуулуу ул, насыбы туруп, агты-башы кыыйналмай, кыуулууга тошоп кылашкандан тойлой эди. Атасы Аминат аны ишлерге бек гитчелденди койтотенди. Мал ордуну тазартмады. Аны Нальчикке чакырып, партияны обкомуну инструкторна салдыла. Кыурау ишле айтыртыла кырауучу болду. 1941 жылда, көз арзызыгына бля фронтка кеттичи, жарыккандырынуу наркомуну биринчи заместители болганды.

«Балкария» ансамблин тууганы республикада хореографияны алгач элтенди. Ары дери белгил болмаганды тапсууле салынгандыла. Башкалагы да ол жерлерде токтан кыламазгы жангы амалга излеттенди. «Балкарияны» тапсуулерин биринге арталында ушамдайдыла. Чечениле, ингушула, дагыстангыла, кыабартыла, башка миллетле да кесперича тейсейдиле. Малкыра бля алай. Хар кими кесими халкы, культураны, тапсууе, кышмылдуу да. Бирн жерге, башкасы сабырлык, бирн уа - кызыуулук кышмылдыдыла.

Кыуулуу ул, насыбы туруп, агты-башы кыыйналмай, кыуулууга тошоп кылашкандан тойлой эди. Атасы Аминат аны ишлерге бек гитчелденди койтотенди. Мал ордуну тазартмады. Аны Нальчикке чакырып, партияны обкомуну инструкторна салдыла. Кыурау ишле айтыртыла кырауучу болду. 1941 жылда, көз арзызыгына бля фронтка кеттичи, жарыккандырынуу наркомуну биринчи заместители болганды.

«Балкария» ансамблин тууганы республикада хореографияны алгач элтенди. Ары дери белгил болмаганды тапсууле салынгандыла. Башкалагы да ол жерлерде токтан кыламазгы жангы амалга излеттенди. «Балкарияны» тапсуулерин биринге арталында ушамдайдыла. Чечениле, ингушула, дагыстангыла, кыабартыла, башка миллетле да кесперича тейсейдиле. Малкыра бля алай. Хар кими кесими халкы, культураны, тапсууе, кышмылдуу да. Бирн жерге, башкасы сабырлык, бирн уа - кызыуулук кышмылдыдыла.

«Балкария» ансамблин тууганы республикада хореографияны алгач элтенди. Ары дери белгил болмаганды тапсууле салынгандыла. Башкалагы да ол жерлерде токтан кыламазгы жангы амалга излеттенди. «Балкарияны» тапсуулерин биринге арталында ушамдайдыла. Чечениле, ингушула, дагыстангыла, кыабартыла, башка миллетле да кесперича тейсейдиле. Малкыра бля алай. Хар кими кесими халкы, культураны, тапсууе, кышмылдуу да. Бирн жерге, башкасы сабырлык, бирн уа - кызыуулук кышмылдыдыла.

«Балкария» ансамблин тууганы республикада хореографияны алгач элтенди. Ары дери белгил болмаганды тапсууле салынгандыла. Башкалагы да ол жерлерде токтан кыламазгы жангы амалга излеттенди. «Балкарияны» тапсуулерин биринге арталында ушамдайдыла. Чечениле, ингушула, дагыстангыла, кыабартыла, башка миллетле да кесперича тейсейдиле. Малкыра бля алай. Хар кими кесими халкы, культураны, тапсууе, кышмылдуу да. Бирн жерге, башкасы сабырлык, бирн уа - кызыуулук кышмылдыдыла.

«Балкария» ансамблин тууганы республикада хореографияны алгач элтенди. Ары дери белгил болмаганды тапсууле салынгандыла. Башкалагы да ол жерлерде токтан кыламазгы жангы амалга излеттенди. «Балкарияны» тапсуулерин биринге арталында ушамдайдыла. Чечениле, ингушула, дагыстангыла, кыабартыла, башка миллетле да кесперича тейсейдиле. Малкыра бля алай. Хар кими кесими халкы, культураны, тапсууе, кышмылдуу да. Бирн жерге, башкасы сабырлык, бирн уа - кызыуулук кышмылдыдыла.

«Балкария» ансамблин тууганы республикада хореографияны алгач элтенди. Ары дери белгил болмаганды тапсууле салынгандыла. Башкалагы да ол жерлерде токтан кыламазгы жангы амалга излеттенди. «Балкарияны» тапсуулерин биринге арталында ушамдайдыла. Чечениле, ингушула, дагыстангыла, кыабартыла, башка миллетле да кесперича тейсейдиле. Малкыра бля алай. Хар кими кесими халкы, культураны, тапсууе, кышмылдуу да. Бирн жерге, башкасы сабырлык, бирн уа - кызыуулук кышмылдыдыла.

«Балкария» ансамблин тууганы республикада хореографияны алгач элтенди. Ары дери белгил болмаганды тапсууле салынгандыла. Башкалагы да ол жерлерде токтан кыламазгы жангы амалга излеттенди. «Балкарияны» тапсуулерин биринге арталында ушамдайдыла. Чечениле, ингушула, дагыстангыла, кыабартыла, башка миллетле да кесперича тейсейдиле. Малкыра бля алай. Хар кими кесими халкы, культураны, тапсууе, кышмылдуу да. Бирн жерге, башкасы сабырлык, бирн уа - кызыуулук кышмылдыдыла.

«Балкария» ансамблин тууганы республикада хореографияны алгач элтенди. Ары дери белгил болмаганды тапсууле салынгандыла. Башкалагы да ол жерлерде токтан кыламазгы жангы амалга излеттенди. «Балкарияны» тапсуулерин биринге арталында ушамдайдыла. Чечениле, ингушула, дагыстангыла, кыабартыла, башка миллетле да кесперича тейсейдиле. Малкыра бля алай. Хар кими кесими халкы, культураны, тапсууе, кышмылдуу да. Бирн жерге, башкасы сабырлык, бирн уа - кызыуулук кышмылдыдыла.

Спорт

Аккайлы Хажы-Мурат.

Доттуланы Ахмат.

Соаялыны Мухаммат.

Пелиуанла

Халкыбызны келе-келерини жашауу хар сферасында да жетишимдери озгон факторо экинчи жеринде да эм 21-чи ёмкоро алдында да барыбыз да ёктемлендиргендей келди...

Францияда кеп жыланы жашап, анда жаруа этиги, кеп эришмеле кыташы, улуу хорлама болдуранды. Тууган Къабарты-Малкъарына кытайында уа, спорчуланы харзылауға улуу кыйын салгында, республиканы Парламентини депутаты болуп турганыда, арт жылда уа ОФФБаны белоклориде бирине башчылык эткен...

Ахкайлы Хажы-Мурат а, къарз лъбызы, республиканы эм халкыбызды да журметлерин къорулай, Афины шахарда бардырылган Олимпигеда оюнаны «омош», Пенкинди Олимпигеда уа доммак майдалага тийишли болганыда, Кеп болмай а, къарз лъбызы намысы юноч эрише, Европаны чемпионтанды бирини жерге чыктырды...

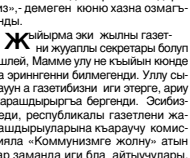
Басма

Жууаплы секретарь

Заман оза барганы сайын биз келген жолубузга арта кырап, жашауубузга багза бире туруп, кимле бля жол нёгер болганы эсек, аланы эсгеремиз, мактауга тийишлигине ыспас сёзбозбою айтабыз. Миллет газетибизни тарыхыны алып къарасак, ол жашауубузу юкозго болганлай, республикада экономиканы, культураны айнытууга юлошюн къошханлай келгенди былай 87 жыл болду...

Улуу къара тамгасы эди. Боспада, насыл болуп, топкоз хорлап, 1957 жылда къаралыгыбызга кытайрылганды. Аны бля бирге уа ана тилибизде язгезибиз чыгып башлаганды. Жангандан къуралган газетде жууаплы секретарыны къуллугуна уа Магомметни салганды...

арырга кеп салып койреткенди. Газетде ишлеген алай кеп заманы ичинде Магоммет кеп адамга жалгашарыга, жол нёгер болуруга тошкенди. Хар заманда да ол, аланы иш кеплюкюненин, халал жоюклеклирини юксюнди айта, ала бля ойбой ишлеуеююн таныкылап халар айтуучу эди...

Соладан оннга: Маммеланы Магоммет, Шауаланы Миналдан, Ботталаны Ибрагим. (1974 ж.)

ре, ана заманы жигер урунуп келди. Мен биогон аладан бирлерини - Маммеланы Кынаматны жашы Магомметни - урунуп жолуну юксюнди эсе къарырга таукел болганды. Бу туубу болуп, къалыны кыра кышлы ишти толтурган борчуна алай сак эди, газетде ишлегенден да ана алыска узелгенди. Айханан да этдери Биттирланы...

Хуа, ол заманда жангандан къетмегенбинден белгиси эди. Биз да башка миллеттен адамларны тен болганыбызны шарты эди. Ма алай жарытылган эди «Коммунизмге жол» газетибиз 1957 жылда...

Басмада кеп жылны бет жарыккы ишлегени юкюн Маммеланы Магоммет къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумун Сайлы граматасы бля, Ленинин юбилей майдал бля сауаланганды. Республикда басманы айнытууга салганы кыйыны эсе алынды, ана 1968 жылда «Къабарты-Малкъар АССР-ни Купаларыны Сайлы къуллукчу» деген ат аталганды...

Эки журналда басмаланган заметке

Къарангылыкдан азатланыу

1931 жылда Ленинградда чыккан «Революция и горель» деген журналдан алынган былай бир къуаму шарт бля жакт окуулуаны шыгырей этбиз. Анда «Тау элде окууну жарыгын» деген статьяны автору Ф. Лебединис ол заманда Басма жууунуна жолочулугуну юксюнди былай жазганыбыз: «...Тёбен Басанган келебиз (бусагатагы Тынрыуазуу шахар). Кенди. Либеденде окуучула жайылып баратын. Устаз Этеганан. Хамит бизни къатыбызга келди...

окууна барды. Не этерикме. Солуу юкюнлериде Эртерек турма да барма. Магыланы саны уа 25-ден да асламыз: туарчыла, къоичула, жыл къычыла. Мен апыны барысына да комсом жетишпайла. Манга комсомму жашла Этеганан Лени. Отарланы Исхак, Этеганан Магоммет бек кеп салып болушанды. Малкъарына Магоммет бля Нальчики Ленинки шахарчыкыны курсаны Отарланы Керим да улуу кыйын салгында кыранты халкыга билим бергире. «Киталпа уа жетишимде, Хамит?»

«Тёбен Басанган келебиз (бусагатагы Тынрыуазуу шахар). Кенди. Либеденде окуучула жайылып баратын. Устаз Этеганан. Хамит бизни къатыбызга келди. Бу либеденде чыктырланы сент ми окутасыз? - Хуа, ала мени окуучуларымында. Кевериси да, хар бирини къошунда киталпа, дедире. Он бизни бля шыгырей болганлай, элде билим берме не халда болганыны юксюнди тынгылы халар айтыз. Тёбен Басанган дегениге, элибеге аны бля къошунда хурда да кирдиге: Ол жупу, Мукулан, Топо, Отырары Каму, Тёбен Каму... - Аланы барысына да либелзе бармыдыла? - деген соруюубузга аны жууабы былай эди: - Хуа, ол угай эсен а, къошпада да къураганыбыз малчыланы окууларын. - Алага кыпай барласыз? - Аланы бир-бирлерине 30 километр

Угай. Ол ишибизге чырмаулык этеди. Экинчи уа, тиширулуаны кыйналып жылдыс. Сау болсун, Гуданаланы Зубай ол ишибизге бек болушды. Халк да окууну магыланы ачылап башлаганды. Школуны къурулууну юксюнди да кыйгытырдыла. Энди улуу, гичке да кеси ыразылыклары бля шолгоза жоюрге хазырдыла. СУРАТДА: Тёбен Басанганду уварчы къошда ликтурда дерс барган кезиу.

АЙТХЫЛЫ АДАМЛАРЫБЫЗ

Литературабызны, саулай культурабызны да ёкюлю эм таянчагы

«Къабарты-Малкъарны халкы жашуучу» деген сыйлы аты он таулуда берген эдиле - Гуртланы Бертте, Залиманлы Жанкыяйытха эм Тёпеланы Алимге. Юксюю да дунчигарын алышандыла. Мен а биогонто сёзюмо Тёпеланы Магомметни халкы Алимге жораларга суюеме. Не затны юксюнди жазма дедем да, аны эсгермей болмайла. Ол мени устаны, насылыгым да эди. Бек улуу эди журметини арга - чытып халкы адамды...

Миллетине бек бай хазна къюлгеткенди Тёпелу улу. Жаланда пьесаларында оюнуна бир къуамуун болгелек окуна тамды: «Налык», «Сени жаргыгынг», «Колга тошген таш», «Коммурабызны, литератураныбыз ёкюлд да, таянчагы да эди. Бек аны адамларыбызны бири болганды. Кыпай жетпейди бизге ол, кыпай керекди! Кыпай излетери кески!

лагера уа? Жашууанда кеп заплада биринчи эм ачы бола келгенди. Тюз да школу бошаган жыл болганы эди койдиги Жаболаны Фатимат бля. Москвада Литература институтуа бийик билим алган бирини тауу да ол болганы. Кеюнчюноклоко юксюнди бирини пьесаны - «Азан жолу» да - ол жазганыда. Дагыда кеп эдиле аны биринчилик, алычылык да ишлери. Кырачыллыны бля малкъарлыны келден чыгармачылыклары жыйууга, басмалаууга, саклаууга салган кыйынында да багысы болду. Миллетини кепир юксюндю кыпайысан кырген халкы адамды эди. Алмими юксюндю сёзюмо Зумакулланы Таныланы анга жоралган намузу бля бошааскы тийишли болур: «...Сени сёзюм - магыланы, мента той. Адамлыгынг, даржанг да бийликде, Халкыга таянч балчылары кереде, Сен келгенге бизге насыл юкюше Куюуамна, сени таба кенгеше... Сен тёзюму, сен акылман, сен алим, Фохулунг - улуу, фохулга уа жогу ёлюм!»

Биттирланы Аминат.

Миллетини бек бай хазна къюлгеткенди Тёпелу улу. Жаланда пьесаларында оюнуна бир къуамуун болгелек окуна тамды: «Налык», «Сени жаргыгынг», «Колга тошген таш», «Коммурабызны, литератураныбыз ёкюлд да, таянчагы да эди. Бек аны адамларыбызны бири болганды. Кыпай жетпейди бизге ол, кыпай керекди! Кыпай излетери кески!

Миллетине бек бай хазна къюлгеткенди Тёпелу улу. Жаланда пьесаларында оюнуна бир къуамуун болгелек окуна тамды: «Налык», «Сени жаргыгынг», «Колга тошген таш», «Коммурабызны, литератураныбыз ёкюлд да, таянчагы да эди. Бек аны адамларыбызны бири болганды. Кыпай жетпейди бизге ол, кыпай керекди! Кыпай излетери кески!

Миллетине бек бай хазна къюлгеткенди Тёпелу улу. Жаланда пьесаларында оюнуна бир къуамуун болгелек окуна тамды: «Налык», «Сени жаргыгынг», «Колга тошген таш», «Коммурабызны, литератураныбыз ёкюлд да, таянчагы да эди. Бек аны адамларыбызны бири болганды. Кыпай жетпейди бизге ол, кыпай керекди! Кыпай излетери кески!

ЭСГЕРИУ

Шимал Кавказыны жажоры болганлай турурча

Озган ёмкорода жыйырма эки къатып бири он койо болуп берген эди. Аны орамлардан таукыла, къазла, ийнеке, тонгула окуна да бек эркин айлана эдиле. Бир торлюо канализация жолы эди. Суу да эки-оно ийле болганды. Орамларда бир нече колхоз бар эди да, нальчикликте бири болганды сууна ача тёлени эм эдиле.

Къабарты-Малкъарда Терк сууда тейинир жол кёпюр болмаса, Таш самаркан бир жол бир кёлор да болмалганды. Жыйырма ичине жолуны башына алган Шалухка, Чегем, Бахсан эм Мапка черкелде ишлендиле, кеспери да теймиден.

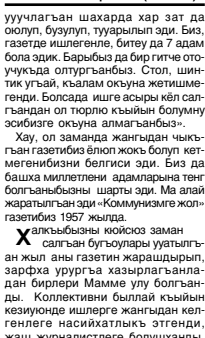
Жолла уа бек осал эдиле. Эсимден, 1936 жылда мен Нальчикке Залык эте бирини кер барганында, жаланда бек тик жердеде ташпа салынганлары. Орамла жай кумулга, жаз башында бля кыз артында уа балчыкыла багыпты туруучу эдиле. Ол жылы Кавказыны школуна да устас болуп ишлегене. Манга Жемуюлада фатар береди. Этимденги эки отууда мен бля алтымыль Мисост (ол арта) «Кабардини Балкарскы правданы» жазды. Бизде суратны болуп ишлегенди турганыбыз. Аш отууда уа сау юкюндю ол жанганлай турганды. Аны топтоно ичине башында улуу тешиден чыгыруучу эди. Сабилеи аны былар бля жазгылаууга герегине жылгылганылай туруучу эдиле, къоучулыкка, буюнчуккадалаид.

битимленген бля тирлик алганы жерге айланганды. Биллери эзда орта техника бля биллери болган миллет кадрланы жазыраула да къыстау бара эди. 1932 жылда раффак бля педагогика институту къурылганды. 33-но35-чи жылда уа педагогика, фельдшер, кооператив училищасы бля эл мошко томиюк ачылыганды. Табфакта башанган биллери болган хурелри эм фахмулу жашланы бля къызланы жиберегенди. Ол жылдада КМАСССР-ни алганды кенгере барганды. Нальчик чынты шахарга айланганды, колхозла бля совхозла кол алгандыла, колхозчула 1935-1939 жылдада труддөөнеле кере келерине айлаууга угый, малпагыз да жетерча мизуу, так-

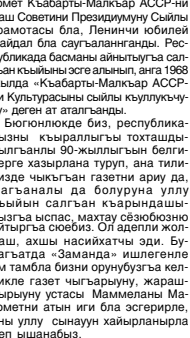
Шендию Нальчик

Теммоланы Мухадин

Теммоланы Мухадин

Теммоланы Мухадин

Мъ алай болумда аурула терж жайылып къалуучу эдиле. Аны себеп чечкенди. Кыраууладан ауруганна бар эдиле, кепле уа кими ауру тийип кыйна эдиле. Кеп да бармай манга да жукуду ол. Кыюншубуз Маржохов Тамбукан кенде жуунуп да бир кеп, деген эди. Мен алай этдим. Юнге къайткандында, осомоку туу басын эди. Жуунуп кегендимде, аны бля бирге мени къыйнап турган кичиу да кетди. Тамбукан адамгагыла ма алай болушанды...

Теммоланы Мухадин

Революцияны дерин Къабартыда бля Малкъарда жашаганылары араларында, ол санда орунланы ичтеринде да, къара тарга белгиле, осомоку туу басын эдиле. 1922-1923 жылдада къаралык жетим керуе жаны бля кереш хар жерде да башланганды. Ингир сайын къышда уа юндюз школла да неда элдеде ачылган эки юлде билими комсомолчула адамларына окутууга бля жазгылаууга койреткенди. 1924 жылда къаралык малкъарлыла жазмалары къурагандыла, ол а халкыны арасында билими жыйууга улуу себептик эдиле. 1932 жылда областы жачи сайын элде жетген адамларына аспасыны окууд да, жазда да билгенди.

Теммоланы Мухадин

Автомобильны жашуучу областы ичине жанын торпелууде эсендири эдиле. Элдеде, хурдалада ачыла школла, фельдшер пунктла, ветлечебница ачылыганды, жери бирге жарандыруу жаны бля товарищеска да сауаланганды. Он а халкыны къуандырды, биотинда келендиргенди. 1935 жылда июнда уа ол орден къууачыны халда бериген юн Нальчикке областыдан отуз мингге жууук адам келгенди.

Теммоланы Мухадин

Мъ алай болумда аурула терж жайылып къалуучу эдиле. Аны себеп чечкенди. Кыраууладан ауруганна бар эдиле, кепле уа кими ауру тийип кыйна эдиле. Кеп да бармай манга да жукуду ол. Кыюншубуз Маржохов Тамбукан кенде жуунуп да бир кеп, деген эди. Мен алай этдим. Юнге къайткандында, осомоку туу басын эди. Жуунуп кегендимде, аны бля бирге мени къыйнап турган кичиу да кетди. Тамбукан адамгагыла ма алай болушанды...

Теммоланы Мухадин

Мъ алай болумда аурула терж жайылып къалуучу эдиле. Аны себеп чечкенди. Кыраууладан ауруганна бар эдиле, кепле уа кими ауру тийип кыйна эдиле. Кеп да бармай манга да жукуду ол. Кыюншубуз Маржохов Тамбукан кенде жуунуп да бир кеп, деген эди. Мен алай этдим. Юнге къайткандында, осомоку туу басын эди. Жуунуп кегендимде, аны бля бирге мени къыйнап турган кичиу да кетди. Тамбукан адамгагыла ма алай болушанды...

Теммоланы Мухадин

Мъ алай болумда аурула терж жайылып къалуучу эдиле. Аны себеп чечкенди. Кыраууладан ауруганна бар эдиле, кепле уа кими ауру тийип кыйна эдиле. Кеп да бармай манга да жукуду ол. Кыюншубуз Маржохов Тамбукан кенде жуунуп да бир кеп, деген эди. Мен алай этдим. Юнге къайткандында, осомоку туу басын эди. Жуунуп кегендимде, аны бля бирге мени къыйнап турган кичиу да кетди. Тамбукан адамгагыла ма алай болушанды...

Теммоланы Мухадин

Теммоланы Мухадин

Теммоланы Мухадин

Мъ алай болумда аурула терж жайылып къалуучу эдиле. Аны себеп чечкенди. Кыраууладан ауруганна бар эдиле, кепле уа кими ауру тийип кыйна эдиле. Кеп да бармай манга да жукуду ол. Кыюншубуз Маржохов Тамбукан кенде жуунуп да бир кеп, деген эди. Мен алай этдим. Юнге къайткандында, осомоку туу басын эди. Жуунуп кегендимде, аны бля бирге мени къыйнап турган кичиу да кетди. Тамбукан адамгагыла ма алай болушанды...

Теммоланы Мухадин

Мъ алай болумда аурула терж жайылып къалуучу эдиле. Аны себеп чечкенди. Кыраууладан ауруганна бар эдиле, кепле уа кими ауру тийип кыйна эдиле. Кеп да бармай манга да жукуду ол. Кыюншубуз Маржохов Тамбукан кенде жуунуп да бир кеп, деген эди. Мен алай этдим. Юнге къайткандында, осомоку туу басын эди. Жуунуп кегендимде, аны бля бирге мени къыйнап турган кичиу да кетди. Тамбукан адамгагыла ма алай болушанды...

Теммоланы Мухадин

Мъ алай болумда аурула терж жайылып къалуучу эдиле. Аны себеп чечкенди. Кыраууладан ауруганна бар эдиле, кепле уа кими ауру тийип кыйна эдиле. Кеп да бармай манга да жукуду ол. Кыюншубуз Маржохов Тамбукан кенде жуунуп да бир кеп, деген эди. Мен алай этдим. Юнге къайткандында, осомоку туу басын эди. Жуунуп кегендимде, аны бля бирге мени къыйнап турган кичиу да кетди. Тамбукан адамгагыла ма алай болушанды...

Теммоланы Мухадин

Мъ алай болумда аурула терж жайылып къалуучу эдиле. Аны себеп чечкенди. Кыраууладан ауруганна бар эдиле, кепле уа кими ауру тийип кыйна эдиле. Кеп да бармай манга да жукуду ол. Кыюншубуз Маржохов Тамбукан кенде жуунуп да бир кеп, деген эди. Мен алай этдим. Юнге къайткандында, осомоку туу басын эди. Жуунуп кегендимде, аны бля бирге мени къыйнап турган кичиу да кетди. Тамбукан адамгагыла ма алай болушанды...

Теммоланы Мухадин

Мъ алай болумда аурула терж жайылып къалуучу эдиле. Аны себеп чечкенди. Кыраууладан ауруганна бар эдиле, кепле уа кими ауру тийип кыйна эдиле. Кеп да бармай манга да жукуду ол. Кыюншубуз Маржохов Тамбукан кенде жуунуп да бир кеп, деген эди. Мен алай этдим. Юнге къайткандында, осомоку туу басын эди. Жуунуп кегендимде, аны бля бирге мени къыйнап турган кичиу да кетди. Тамбукан адамгагыла ма алай болушанды...

ТУКҮМ ЖЫЙЫЛУУ

Кармадон тарда унутулмазлык тюбешуу

21-чи августта Огары Малкыарда, Барамтада, Нальчикде жашаган Мамайлыны тукумуну адамлары узак жылга чыккандык...

Таптуу Мамайлыны таматарлы Хажидууду бла Магометт б кырманлыкка эптирж малын кеслери айырдыла. Эки республика...

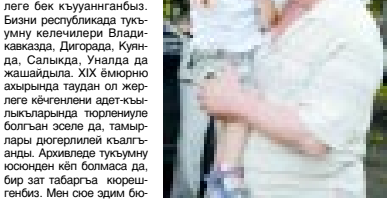

Тепсерге усталга кен эдиле.

ны четинде уа ол кюн жыйылууда башчылык этген догертми Юрий Мамаев, андан жашыракла да тобедиле...

Кармадон тарыны табигьатын кыбартылы кырындышлары бек да жегдиле. Ол байрам бир ыйканы ичинде бардык. Эри кишиле...

Тимофеевнага жыйылууну кыймылганы оюондор сорганымда, ол былай айтды: - Август айны ючюнчо башкюн бизни тукумуну саклаган шыйыкны кюнчю белгилейбиз...

Бу байрамда бек тамата Юрий бла Нальчикде жашаган таулукчу, жыл саны бла бек жаш Амир.

Берекеттен топу стогарга олтургандан сора байрамны дугер адеткеге кере бардырыла. Юрий малкыарлы, кыбартылы Мамайлыны таматарлында жанына олтуртуп, алгага да ал...

Жыйылууну кызураган Светлана Мамаеваны тууган кюнчю бла алгышлайдыла.

гыш сөзле айдыра турду. Кюнактылары келерине жетеге короршкенд кыбуучула бизни тартуулары согга эдиле, тепсерге мындан барганна чыккала.

Бу байрамны оюоне дагында бир кыуанч кышууду. Тукумун келечилерин бирге тийшиди.

МАМАЙЛЫ АЛИИ.

Футбол

Россеини премьер-лигасыны 22-чи турунда Нальчикини «Спартак» командасы Москваны «Динамо» бла тюбешенди. Химки шахарда бардырылган матча...

Чабычулланы жангылыла жокь этдиле

Футболчуларыбыз азырсы бла да сепл сары карточканы береди. Тазир жерде Самедов урган топ, кыбак эшиклене баш чыпыны на тийип, бир жаны...

Болсада матчны алтымшы минутлары бики команда кыбак эшиклерини кытларын да кюркчуулу кезиле кыралгандыла. Алггадан Джудови кеси...

кин ойнарга он бергенча керонингтен эри. Спартакчыла алга бир-эки чабычуулук эткенле, жангылырга да угый демегендиле. «Динамо» эки атака этеди...

Ол кюн командабызны финли голкипер, эки топ ийгенде кызарай, ити ойнаганды. Тюбешуно ахырында динамочула эсепни андан да кеп этерге кюренгендиле...

Бирси команда бла ийа ойнагандыла

«Зенит» - «Краснодар» 5:0, «Динамо» - «Спартак(Н)» 2:0, «Рубин» - «Кр. Советов» 1:0, «Волга» - «Терек» 3:1.

КЮНАКЛЫНЫ ХАСАН

«Спартак(М)» - «ЦСКА» 2:2, «Кубань» - «Локомотив» 0:1, «Томь» - «Амкар» 0:0, «Ростов» - «Анжи» 1:1.

Table with 7 columns: Команда, О, Х, Т, Кб., Т, Оч. It lists the results of 16 matches in the Russian Championship.

2011 жылда сентябрь айда беш ууахты намаз кылынуу заманы

Table with 7 columns: Айны кюнлери, Айны кюнлери, Эрттен намаз, Кюн чыккыган заман, Тюш намаз, Экинди намаз, Ашхам намаз, Жасы намаз. It lists the times for the five daily prayers in September 2011.

КъМР-ни Мусулманларыны дин управленийсы.

ЧАРИШ

Элбургу кубуо ючюн эриширикдиле

Биринчи сентябрда, КъМР-ни кыралгыны 90-жылгыны кюнчю, республикалы ипподромда «Элбургу кубуо» атлы алтынчи Халкыла аралы чарши болдукчу.

Анда кюн жылары толган эм андан абадан атлада тогуз жокей КъМР-ни Президентини сууркысы ючюн да - 300 минт сом - эриширикдиле. Спортменле кыксса заманы ичинде 2 400 метри өткерикдиле.

КъМР-ни кыралгыны 90-жылгына жораланган сауга ючюн - 200 минт сом - төрт жыллары толган эм андан абадан атлада алты адам 3 200 метри чабарыкчыдыла.

Светлана ГАУНОВА. КъМР-ни Спорт, туризм эм курортла министрствосуну пресс-службасы.

Карате

Беш сермешде да таукел хорлаганды

Волжский шахарда кадетлени эм оюнооруны араларында каратеден «Надежды России-2011» атлы битурерсей эришилик бардырылгандыла.

Эришуиледе Элбургу району Жаш теленчо иштери, физкультура эм спорт жаны бла комитетини спорт школуну окуучуу Тенгиз Калдани жетишмил болганды. Онтөр-өнбешжылкылы...

аралы турнирде ючюнчю жерни алганды. Былтыр кыралны биринчилигинде алга чыгылмагандыны сыттау уа - психологич жаны бла тийишликка хазырлау болмаганында эди. Шендо аны спорт сынамны улуду, дуняны биринчилигинде уа кесин кылай кйрготторого жууук заманда эришуиле кытышканды.

Анатолий ТЕМПОРОВ. Сурат авторуну. СУРАТДА: Тенгиз Калдани тренери Евгений Могилевце бла.

Газетни келир номери 3-чю сентябрде чыгарыкды.

УЧРЕДИТЕЛЬ: КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Publication information including contact details for the editorial board, phone numbers, and address: 360000, Nalchik city, Lenin Ave. Prospekt, 5. Also includes a small image of the newspaper's office.